

บทที่ 2

กรอบแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 กรอบแนวคิดทางทฤษฎี

การศึกษาดังกล่าวของการลงทุนในเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยพื้นฐานทั่วไปมีแนวทางการศึกษาอยู่ 3 แนวทาง คือ

2.1.1 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

เทคโนโลยี หมายถึง การประยุกต์เอาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ ความจริงเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาทำให้เกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษย์ เทคโนโลยีจึงเป็นวิธีการในการสร้างมูลค่าเพิ่มของสิ่งต่างๆ ให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น เช่น โทรศัทพ์หรือซิลิกอน เป็นสารแร่ที่พบเห็นทั่วไปตามชายหาด หากนำมาสกัดด้วยเทคโนโลยีและใช้เทคนิควิธีการสร้างเป็นชิป (chip) สำหรับอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ จะทำให้สารแร่ซิลิกอนนั้นมีคุณค่า และมูลค่าเพิ่มขึ้น ได้อีกมาก

สารสนเทศ หมายถึง ข้อมูลที่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับความจริงของคน สัตว์ สิ่งของ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม หากมีการจัดเก็บรวบรวม เรียกค้น และสื่อสารระหว่างกัน นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology : IT) หมายถึง การนำเทคโนโลยีมาใช้สร้างข้อมูลเพิ่มให้กับสารสนเทศ ทำให้สารสนเทศมีประโยชน์และใช้งานได้กว้างขวางมากขึ้น เทคโนโลยีสารสนเทศรวมไปถึงการใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ ที่จะรวบรวม จัดเก็บใช้งาน ส่งต่อหรือสื่อสารระหว่างกัน เทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถแบ่งกลุ่มย่อยเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ คอมพิวเตอร์, การสื่อสาร และข้อมูลแบบมัลติมีเดีย ซึ่งในแต่ละกลุ่มนี้ยังแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ ได้อีกมากมาย องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนนี้ ยังต้องอาศัยการทำงานร่วมกัน ยกตัวอย่างเช่น เครื่องเซิร์ฟเวอร์คอมพิวเตอร์ (คอมพิวเตอร์) เป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบเครือข่าย (การสื่อสาร) โดยมีการส่งข้อมูลต่างๆ ไปยังเครื่องลูก (ข้อมูลแบบมัลติมีเดีย) ในบางครั้งจะมีการใช้ชื่อว่า เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communications Technology)

เทคโนโลยีสารสนเทศจึงมีความหมายที่กว้างขวางมาก โดยเราจะได้พบกับสิ่งรอบๆ ตัวที่เกี่ยวกับการใช้สารสนเทศอยู่มาก ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลเข้าสู่ระบบ ตัวอย่างเช่น พนักงานการไฟฟ้าไปที่บ้านพร้อมเครื่องคอมพิวเตอร์ขนาดเล็กเพื่อบันทึกข้อมูลการใช้ไฟฟ้า ในการสอบแข่งขันที่มีผู้สอบจำนวนมาก ก็มีการใช้ดินสอระบายตามช่องที่เลือกตอบ เพื่อให้เครื่องอ่านเก็บรวบรวมข้อมูลได้ เมื่อไปซื้อสินค้าที่ห้างสรรพสินค้าก็มีการใช้รหัสแท่ง (Bar Code) พนักงานจะนำสินค้าผ่านการตรวจของเครื่องเพื่ออ่านข้อมูลการซื้อสินค้าที่บรรจุในรหัสแท่ง เมื่อไปที่ห้องสมุดก็พบว่าหนังสือมีรหัสแท่งเช่นเดียวกันการใช้รหัสแท่งนี้เพื่อให้ง่ายต่อการเก็บรวบรวม

การประมวลผล ข้อมูลที่เก็บมาได้มักจะเก็บในสื่อต่าง ๆ เช่น แผ่นบันทึก แผ่นซีดี หรือเทป เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้จะถูกนำมาประมวลผลตามต้องการ เช่น แยกแยะข้อมูลเป็นกลุ่มเรียงลำดับข้อมูล คำนวณ หรือจัดการคัดแยกข้อมูลที่จัดเก็บนั้น

การแสดงผลลัพธ์ อุปกรณ์ที่ใช้เทคโนโลยีในการแสดงผลลัพธ์มีมาก สามารถแสดงเป็นตัวหนังสือ เป็นรูปภาพ ตลอดจนพิมพ์ออกมาที่กระดาษ การแสดงผลลัพธ์มีทั้งที่แสดงเป็นภาพ เป็นเสียง เป็นวีดิทัศน์ เป็นต้น

การทำสำเนา เมื่อมีข้อมูลที่จัดเก็บในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ การทำสำเนาจะทำได้ง่ายและทำได้เป็นจำนวนมาก ดังนั้นอุปกรณ์ช่วยในการทำสำเนา จัดได้ว่าเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เรามีเครื่องพิมพ์ เครื่องถ่ายเอกสาร อุปกรณ์การเก็บข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น จานบันทึก ซีดีรอม ซึ่งสามารถทำสำเนาได้เป็นจำนวนมาก

การสื่อสารโทรคมนาคม เป็นวิธีการที่จะส่งจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง หรือกระจายออกไปยังปลายทางครั้งละมาก ๆ ปัจจุบันมีอุปกรณ์ระบบสื่อสารโทรคมนาคมหลายประเภท ตั้งแต่โทรเลข โทรศัพท์ เส้นใยนำแสง เคเบิลใต้น้ำ คลื่นวิทยุไมโครเวฟ ดาวเทียม เป็นต้น

ลักษณะสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศ

โดยพื้นฐานของเทคโนโลยีย่อมมีประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าได้ ลักษณะเด่นที่สำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศมีดังนี้

เทคโนโลยีสารสนเทศ ช่วยเพิ่มผลผลิต ลดต้นทุน และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ในการประกอบการทางด้านเศรษฐกิจ การค้า และการอุตสาหกรรม จำเป็นต้องหาวิธีในการเพิ่มผลผลิต ลดต้นทุน และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน คอมพิวเตอร์และระบบสื่อสารเข้ามาช่วยทำให้เกิดระบบอัตโนมัติ เราสามารถฝากถอนเงินสดผ่านเครื่องเอทีเอ็มได้ตลอดเวลา ธนาคารสามารถให้บริการได้ดีขึ้น ทำให้การบริการโดยรวมมีประสิทธิภาพ ในระบบการจัดการทุกแห่งต้องใช้

ข้อมูลเพื่อการดำเนินการและการตัดสินใจ ระบบธุรกิจจึงใช้เครื่องมือเหล่านี้ช่วยในการทำงาน เช่น ใช้ในระบบจัดเก็บเงินสด จองตั๋วเครื่องบิน เป็นต้น

เทคโนโลยีสารสนเทศเปลี่ยนรูปแบบการบริการเป็นแบบกระจาย เมื่อมีการพัฒนาระบบข้อมูล และการใช้ข้อมูลได้ดี การบริการต่าง ๆ จึงเน้นรูปแบบการบริการแบบกระจาย ผู้ใช้สามารถสั่งซื้อสินค้าจากที่บ้าน สามารถสอบถามข้อมูลผ่านทางโทรศัพท์ นิสิตนักศึกษาสามารถใช้คอมพิวเตอร์สอบถามผลสอบจากที่บ้านได้

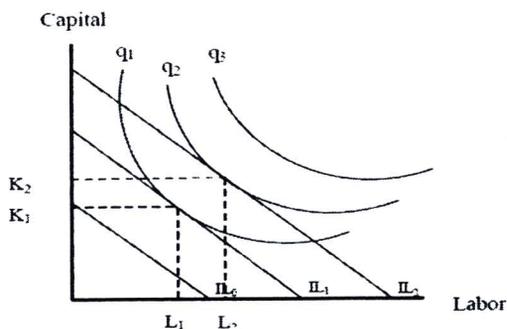
เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินการในหน่วยงานต่าง ๆ ปัจจุบันทุกหน่วยงานต่างพัฒนาระบบรวบรวมจัดเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในองค์กร เช่น ระบบทะเบียนราษฎร์ ระบบเวชระเบียนในโรงพยาบาล ระบบการจัดเก็บข้อมูลภาษี ในองค์การทุกระดับเห็นความสำคัญที่จะนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้

เทคโนโลยีสารสนเทศเกี่ยวข้องกับคนทุกระดับ พัฒนาการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี ดังจะเห็นได้จากการพิมพ์ด้วยคอมพิวเตอร์ การใช้ตารางคำนวณ และใช้อุปกรณ์สื่อสารโทรคมนาคมแบบต่าง ๆ เป็นต้น

2.1.2 ทฤษฎีความมีประสิทธิภาพและผลิตภาพ

Deak (2004) ได้อธิบายทฤษฎีความมีประสิทธิภาพและผลิตภาพไว้ว่า ในทางเศรษฐศาสตร์จุลภาค ความมีประสิทธิภาพนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งภายในหน่วยธุรกิจและตลาด ซึ่งการเกิดควมมีประสิทธิภาพในหน่วยธุรกิจเริ่มจากข้อสมมติที่ว่า เจ้าของธุรกิจมีความต้องการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้ได้รับประโยชน์สูงสุด ซึ่งการที่จะได้รับผลประโยชน์สูงสุดนั้นสามารถทำได้ 2 วิธี คือ 1) หน่วยธุรกิจต้องมีผลผลิตสูงสุด (Output Maximization) โดยการที่ได้รับความนิยมการผลิตที่สูงที่สุดตามเป้าหมายซึ่งกำหนดให้ราคาปัจจัยการผลิตคงที่ 2) หน่วยธุรกิจต้องมีต้นทุนที่ต่ำที่สุด (Cost Minimization) โดยตั้งเป้าหมายคือกำหนดให้ระดับผลผลิตคงที่ แต่ต้นทุนทั้งหมดที่รวมกับระดับค่าจ้างแรงงานและราคาปัจจัยการผลิตที่ต้องให้มีค่าต่ำที่สุดซึ่งจะทำให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายการผลิตแล้วส่งผลให้เกิดความมีประสิทธิภาพได้

สามารถอธิบายความมีประสิทธิภาพของหน่วยธุรกิจผ่านทางเส้นผลผลิตเท่ากัน (Isoquant) และเส้นต้นทุนเท่ากัน (Isocost) ได้ จากรูปที่ 2.1

ที่มา: Deak (2004)

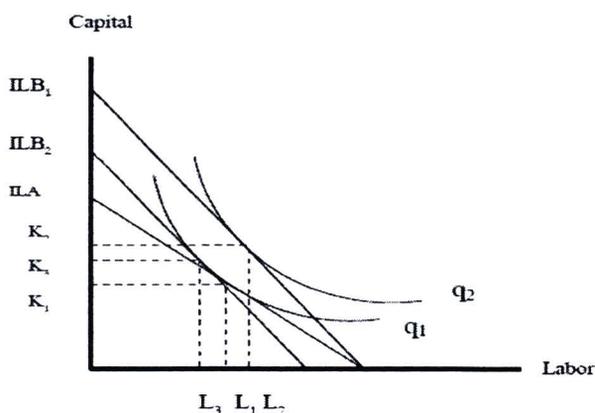
รูปที่ 2.1 ผลผลิตสูงสุดและต้นทุนต่ำที่สุด

โดยที่เส้นผลผลิตเท่ากันนั้น จะเป็นเส้นที่โค้งเว้าเข้าหาจุดกำเนิดและมีระดับผลผลิตคงที่ ซึ่งผลิตโดยรวมเอาปัจจัยการผลิตหลายอย่างไว้ด้วยกัน แต่ในกรณีนี้จะใช้ทุนและแรงงานเป็นปัจจัยการผลิตเท่านั้น ซึ่งตำแหน่งของเส้นผลผลิตเท่ากันแต่ละเส้นจะบอกให้รู้ถึงจำนวนของผลผลิต โดยที่ถ้าเส้นผลผลิตเท่ากันขยับเคลื่อนไปทางขวาเพิ่มขึ้นทั้งเส้นจะแสดงถึงระดับของการผลิตที่เพิ่มขึ้น สำหรับเส้นผลผลิตเท่ากันที่เป็นเส้น โค้งเว้าเข้าหาจุดกำเนิดเนื่องจากมีข้อสมมติที่ว่าปัจจัยทุนและปัจจัยแรงงานสามารถทดแทนกันได้ในกระบวนการผลิต เพราะฉะนั้นถ้ามีการเคลื่อนที่ไปทางซ้ายบนเส้นผลผลิตเท่ากัน หมายความว่ากำลังใช้ปัจจัยทุนแทนปัจจัยแรงงาน โดยใช้ปัจจัยทุนที่เพิ่มขึ้นแทนปัจจัยแรงงานที่ลดลง โดยกำหนดให้ระดับของผลผลิตคงที่ ในทางตรงกันข้ามการเคลื่อนที่ลงไปทางขวาบนเส้นผลผลิตเท่ากันหมายความว่ากำลังใช้ปัจจัยแรงงานแทนปัจจัยทุน โดยใช้ปัจจัยแรงงานที่เพิ่มขึ้นแทนปัจจัยทุนที่ลดลง

สำหรับเส้นต้นทุนเท่ากันนั้นจะเป็นเส้นที่เป็นผลรวมของปัจจัยทุนและปัจจัยแรงงานที่สามารถใช้จ่ายได้ โดยกำหนดให้ราคาปัจจัยการผลิตคงที่ เพราะฉะนั้นเงินทั้งหมดที่มีจะใช้เพื่อซื้อปัจจัยการผลิตทั้งหมด คือ ทุนและแรงงาน ซึ่งเท่ากับ ต้นทุนทั้งหมด (Total Cost: TC) โดยที่เส้นต้นทุนเท่ากันนั้นจะเป็นเส้นตรงหรือมีความชันคงที่ เนื่องจากมีข้อสมมติที่ว่าปัจจัยทั้งหมดสามารถหาซื้อได้ในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ เพราะฉะนั้นจะให้ราคาตลาดของปัจจัยทุนคือ อัตราดอกเบี้ย (Interest; i) และราคาตลาดของปัจจัยแรงงานคือ อัตราค่าจ้าง (Wage; w) แล้วแต่ว่าจะซื้อปัจจัยแต่ละชนิดในสัดส่วนเท่าใด ตำแหน่งของเส้นต้นทุนเท่ากันบอกให้รู้ถึงจำนวนเงินที่ใช้ในการซื้อปัจจัยทั้งคู่ และถ้าขยับ เส้นเคลื่อนต่ำลงทั้งเส้นจะแสดงถึงการมีต้นทุนที่ต่ำลง

สำหรับเป้าหมายแรกที่หน่วยธุรกิจต้องการจะให้มีผลผลิตสูงสุดนั้น (Output Maximization) สามารถแสดงได้โดย จากรูปที่ 2.1 ถ้ากำหนดให้จำนวนเงินทั้งหมดที่ซื้อปัจจัยการผลิตคือ เส้น IL_2 แต่ถ้าให้ธุรกิจสามารถซื้อปัจจัยการผลิตและผลิตผลผลิตได้ที่ระดับ q_1 เท่านั้น จะทำให้ระดับการผลิตที่ q_1 จะเกิดความไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากเส้น IL_2 ต้องได้ผลผลิตที่ระดับ q_2 เนื่องจากเส้น IL_2 สัมผัสกับเส้นผลผลิตเท่ากัน โดยใช้ปัจจัยการผลิตทุนและแรงงานเท่ากับ K_2 และ L_2 จะทำให้ได้ระดับผลผลิตที่สูงสุดภายใต้ต้นทุนการผลิตที่ IL_2 จึงจะเกิดความมีประสิทธิภาพและที่ระดับ q_1 จะไม่สามารถใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ผลิตได้เพียงพอ

สำหรับเป้าหมายที่สองที่ต้องการให้ใช้ต้นทุนที่ต่ำที่สุด (Cost Minimization) จากรูปที่ 2.1 ถ้ากำหนดเป้าหมายระดับการผลิตเป็นเส้น q_1 ซึ่งให้แสดงถึงความเป็นไปได้ที่จะใช้ต้นทุนการผลิตต่ำที่สุดโดยใช้ปัจจัยการผลิตทุนและแรงงานในการผลิต q_1 ถ้าใช้ต้นทุนระดับ IL_2 ผลิตที่ระดับการผลิต q_1 ทำให้เป็นการใช้ต้นทุนการผลิตที่มากเกินไป เพราะฉะนั้นต้นทุนที่ใช้ในการผลิต q_1 คือ เส้น IL_1 จึงถือว่าเป็นต้นทุนที่ต่ำที่สุด โดยจะใช้ปัจจัยการผลิตที่ K_1 และ L_1 ส่วนเส้นต้นทุน IL_0 จะเป็นเส้นต้นทุนที่ไม่สามารถผลิตระดับผลผลิต q_1 ได้ เนื่องจากต้นทุนการผลิตไม่เพียงพอ

ที่มา: Deak (2004)

รูปที่ 2.2 การเปลี่ยนแปลงในราคาต่ำของปัจจัยทุน

เมื่อมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพิ่มเข้ามา ส่งผลให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นได้ เพราะเสมือนกับว่ามีปัจจัยทุนเพิ่มมากขึ้นจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้เส้นต้นทุนเท่ากันทางด้านปัจจัยทุนเพิ่มขึ้น จาก ILA เป็น ILB_1 จากรูปที่ 2.2 จะเห็นได้ว่า ต้นทุนทั้งหมดที่ใช้ในการซื้อปัจจัยการผลิตคือ เส้น ILB_1 ทำให้ได้ผลผลิตที่มากขึ้นที่สามารถผลิตได้เสมือนราคาปัจจัยทุนถูกลง ในขณะที่ราคาของปัจจัยแรงงานคงที่ เลยมีการใช้ปัจจัยทุนมากขึ้น ได้ผลผลิตที่เพิ่มขึ้น ณ ระดับ q_2 เพราะฉะนั้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

และการสื่อสารจะได้รับประโยชน์ผ่านทางผู้บริโภคคือ ทำให้มีราคาที่ต่ำลงเนื่องจากผลผลิตที่มากขึ้น แต่ถ้าให้ระดับผลผลิตที่มีประสิทธิภาพการผลิตอยู่ที่ระดับ q_1 ซึ่งเท่ากับก่อนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี คือ ให้เส้นต้นทุนการผลิตลดลง โดยการขยับเส้นต้นทุนเท่ากันลงมาเป็น ILB_2 ซึ่งเป็นเส้นที่ขนานกับเส้นเดิม (ILB_1) จะทำให้เกิดการใช้ปัจจัยการผลิตที่ระดับ K_3 และ L_3 ผลสุดท้ายจะมีการใช้ปัจจัยทุนเพิ่มขึ้นแต่ใช้ปัจจัยแรงงานลดลง

ผลิตภาพการผลิตรวม (Total Factor Productivity: TFP) หมายถึงการเพิ่มขึ้นของผลผลิตโดยมิได้มีที่มาจากเพิ่มขึ้นของปัจจัยการผลิต คือ ปัจจัยแรงงาน ที่ดิน และปัจจัยทุน ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์ จะเรียกส่วนที่เพิ่มขึ้นดังกล่าวว่าเป็น Residual Growth หรือเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (Technical Progress) และอื่นๆ ซึ่งมีองค์ประกอบหลายปัจจัย ได้แก่ การบริหารจัดการ ประสิทธิภาพ คุณภาพของแรงงานซึ่งขึ้นอยู่กับระดับการศึกษา อายุ เพศ และที่สำคัญคือ ปัจจัยเทคโนโลยีของทุน รวมถึงการวิจัยและพัฒนา (R&D) การมีประสิทธิภาพ (Efficiency) ในการผลิต เป็นต้น

การมีผลิตภาพการผลิตในเศรษฐกิจมหภาคขึ้นอยู่กับว่าเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงนั้นมีความสำคัญและมีการใช้กันอย่างแพร่หลายเพียงใด โดยที่ผลิตภาพการผลิตในเศรษฐกิจมหภาคนั้นจะมีผลเท่ากับการเปลี่ยนแปลงในระดับของเศรษฐกิจจุลภาค ซึ่งการวัดผลิตภาพการผลิตสามารถวัดได้โดยผลผลิตโดยรวมต่อแรงงาน ซึ่งก็คือระดับความมีประสิทธิภาพพื้นฐานที่มีอยู่ในหน่วยการผลิตและบริการของแต่ละธุรกิจมีค่าเท่ากับดัชนีของความมีประสิทธิภาพในระบบเศรษฐกิจโดยรวม แต่การเปลี่ยนแปลงในเทคโนโลยีส่วนใหญ่ขนาดนั้นอาจจะมีขนาดที่จำกัดหรือมีขอบเขตที่แคบในการที่จะค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภาพการผลิตโดยรวม แต่ต่อมาถ้ามีการเปลี่ยนแปลงในเทคโนโลยีนั้นแล้วก็จะมีความจำเป็นอย่างมากในกระบวนการผลิตที่จะส่งผลกระทบต่อระดับของผลิตภาพการผลิตโดยรวมตลอดเวลา ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่มีผลอย่างมากต่อผลิตภาพการผลิต ได้แก่ การค้นพบเครื่องจักรกลไอน้ำ การค้นพบกระแสไฟฟ้า การสร้างพลังงานทดแทนและการค้นพบเทคโนโลยีการสื่อสาร เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

วันที่ 10 ก.ย. 2555
เลขทะเบียน 218320
เลขเรียกหนังสือ

2.1.3 ทฤษฎีปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

ทฤษฎีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของ Solow (Solow Growth Model)

ตัวแบบของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตามแนวคิดของสำนักนีโอคลาสสิกซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในปัจจุบันมากที่สุดตัวแบบหนึ่ง ก็คือ Solow Growth Model มีแบบการผลิตอย่างง่ายของ Solow สามารถเขียนออกมาในรูปสมการดังนี้

$$Y = Af(K, L) \quad (2.1)$$

โดยที่ Y = ปริมาณสินค้าหรือบริการที่สังคมหนึ่งๆสามารถผลิตได้ในช่วงเวลาหนึ่ง (ซึ่งก็คือตัวชี้วัดอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ)

A = ปัจจัยด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (Technological Progress)

K = ปัจจัยทุนที่ใช้ในการผลิต (Amount of Capital)

L = ปริมาณแรงงาน (Labor)

ตามแนวคิดของ Solow นั้น A เป็นปัจจัยที่มาจากภายนอก (Exogenous Factor) และในระยะสั้นสามารถให้คงที่ได้ เพราะค่อนข้างเปลี่ยนแปลงช้า ส่วน L หรือปริมาณแรงงานก็เช่นเดียวกัน กำหนดให้เป็นสัดส่วนที่ขึ้นอยู่กับปริมาณการลงทุน (K) กล่าวคือ K ไม่เพิ่มความต้องการแรงงานเพื่อทำการผลิตก็จะไม่เพิ่มขึ้น แต่ถ้า K เพิ่มขึ้น ความต้องการแรงงานเพื่อผลิตสินค้าและบริการควบคุมเครื่องมือ เครื่องจักร ก็จะเพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้น L จึงเป็นสัดส่วนของ K

รูปแบบการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของ Solow สามารถอธิบายให้เห็นถึงกฎการลดน้อยถอยลงของผลผลิตส่วนเพิ่ม (Diminishing Return) ของปัจจัยทุน กล่าวคือ เมื่อประเทศใดประเทศหนึ่งพยายามเพิ่มการลงทุน เช่น สร้างโรงงานเพิ่ม ซื้อเครื่องมือเครื่องจักรเพิ่ม ตลอดจนสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ก็จะส่งผลให้สามารถผลิตสินค้าได้เพิ่มขึ้น ทำให้เศรษฐกิจมีการเจริญเติบโตมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการลงทุนมากขึ้นไปเรื่อยๆ จะถึงจุดจำกัดในที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากทุกประเทศมีปัจจัยการผลิตอื่นๆ จำกัด เช่น มีที่ดินจำกัด มีแรงงานที่มีทักษะที่เหมาะสม มีทรัพยากร และวัตถุดิบที่จำกัด ดังนั้นการเพิ่มปัจจัยทุนเข้าไปเรื่อยๆ สุดท้ายก็จะถึงขีดจำกัดทำให้ผลผลิตส่วนเพิ่ม (Marginal Product) ที่ได้รับเริ่มลดน้อยถอยลง ดังจะเห็นได้จากเส้น Y ซึ่งเป็นเส้นการผลิต หรือเส้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เป็นเส้นโค้งทอดลงมาเมื่อมีการเพิ่มปัจจัย K เมื่อมีการเพิ่มปัจจัยทุนเรื่อยๆ การผลิตก็จะถึงขีดจำกัด และมีการขยายตัวที่ลดลง ทำให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจชะลอลงด้วย

อย่างไรก็ตามตัวแบบของ Solow เชื่อว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (A) จะมีผลกระทบต่อตัวแบบการผลิตด้วย กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีจะส่งผลให้เส้นการผลิตเพิ่มขึ้น ซึ่งก็หมายความว่าปริมาณปัจจัยทุนเท่าเดิม จะทำให้ประเทศสามารถผลิตสินค้าและบริการได้มากขึ้นและมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้นด้วย แต่อย่างไรก็ตามความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (A) ของ Solow ไม่สามารถวัดกันได้ง่ายๆนัก ในแบบจำลองจึงให้เป็นตัวแปรที่ถูกกำหนดมาจากภายนอก (Exogenous Variable)

Van Den Berg (2001) ได้อธิบายถึงแนวคิดทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของนัก เศรษฐศาสตร์สำนักนีโอคลาสสิกที่ได้ทำการศึกษาถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยอาศัย ฟังก์ชันการผลิตซึ่งอยู่ในรูปทั่วไป ดังนี้

$$Y = f(K, L) \quad (2.2)$$

กำหนดให้ Y = จำนวนผลผลิต

K = ปัจจัยทุน

L = ปัจจัยแรงงาน

f = ฟังก์ชันความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการผลิตกับผลผลิต

แต่รูปทั่วไปของฟังก์ชันการผลิตดังกล่าวนี้มีข้อจำกัดในการนำมาใช้ในการศึกษา กล่าวคือ ฟังก์ชันดังกล่าวสามารถนำมาใช้ได้ดีในการศึกษาเชิงคุณภาพ แต่สำหรับการศึกษาในเชิงปริมาณ รูปทั่วไปของฟังก์ชันการผลิตดังกล่าวไม่สามารถนำมาใช้ในการคำนวณหาคำตอบในการศึกษาได้ เช่น สามารถอธิบายถึงการเพิ่มขึ้นของอัตราการออมว่าจะส่งผลต่อปัจจัยทุนและทำให้ระดับของผลผลิตเพิ่มขึ้น แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าการเพิ่มขึ้นของระดับผลผลิตนั้น มีการเพิ่มขึ้นในปริมาณเท่าใด ดังนั้นเพื่อให้สามารถหาผลการศึกษาในเชิงปริมาณได้ จึงจำเป็นต้องทำให้ฟังก์ชันการผลิตมาอยู่ในรูปของสมการทางคณิตศาสตร์ที่เรียกว่า Cobb-Douglas Production Function ดังนี้

$$Y = AK^\alpha L^\beta \quad (2.3)$$

กำหนดให้ Y = จำนวนผลผลิต

K = ปัจจัยทุน

L = ปัจจัยแรงงาน

A = เทคโนโลยีและปัจจัยอื่น ๆ ที่เหลือ

นำสมการ (2.3) มา Take Natural Logarithm เพื่อให้อยู่ในรูปสมการเชิงเส้น จะได้

$$\ln Y = \ln A + \alpha \ln K + \beta \ln L \quad (2.4)$$

หาอนุพันธ์ทางคณิตศาสตร์ (Differential) เทียบกับเวลา จะได้

$$\frac{d \ln Y}{dt} = \frac{d \ln A}{dt} + \alpha \frac{d \ln K}{dt} + \beta \frac{d \ln L}{dt} \quad (2.5)$$

โดยที่

$$\frac{d \ln Y}{dt} = \frac{1}{Y} \frac{dY}{dt} \quad (2.6)$$

ทำให้อยู่ในรูปการเปลี่ยนแปลงจะได้

$$\frac{dY}{dt} = \dot{Y} = \Delta Y \quad (2.7)$$

ดังนั้น

$$\frac{d \ln Y}{dt} = \frac{\dot{Y}}{Y} = \frac{\Delta Y}{Y} \quad (2.8)$$

ทำนองเดียวกับ $\frac{d \ln Y}{dt}$ จะได้

$$\frac{d \ln A}{dt} = \frac{\dot{A}}{A} = \frac{\Delta A}{A} \quad (2.9)$$

$$\frac{d \ln K}{dt} = \frac{\dot{K}}{K} = \frac{\Delta K}{K} \quad (2.10)$$

$$\frac{d \ln L}{dt} = \frac{\dot{L}}{L} = \frac{\Delta L}{L} \quad (2.11)$$

นำสมการ (2.8), (2.9), (2.10) และ (2.11) แทนค่าในสมการ (2.5) จะได้

$$\frac{\Delta Y}{Y} = \frac{\Delta A}{A} + \alpha \frac{\Delta K}{K} + \beta \frac{\Delta L}{L} \quad (2.12)$$

จากสมการ (2.12) ซึ่งแสดงถึงอัตราการเปลี่ยนแปลง สามารถเขียนใหม่ได้ดังนี้

$$g_Y = g_A + \alpha g_K + \beta g_L \quad (2.13)$$

โดยที่

g_Y	=	อัตราการเปลี่ยนแปลงของผลผลิต
g_A	=	อัตราการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและปัจจัยอื่น ๆ
g_K	=	อัตราการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทุน
g_L	=	อัตราการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยแรงงาน

สมการ (2.13) แสดงให้เห็นว่าอัตราการเปลี่ยนแปลงของผลผลิตเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลง 2 ส่วน กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงในปัจจัยการผลิตซึ่งหมายถึงทุนกับแรงงาน และการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและปัจจัยอื่น ๆ ที่เหลือ โดยเราสามารถเขียนให้อยู่ในรูปของสมการการถดถอยกำลังสองน้อยที่สุด ได้ดังนี้

$$g_Y = c + \beta_1 g_K + \beta_2 g_L + \varepsilon_{it} \quad (2.14)$$

นักเศรษฐศาสตร์เป็นจำนวนมากได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจและทำการวัดผลของปัจจัยเหล่านั้นที่มีต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยใช้ สมการ (2.14) เป็นพื้นฐานในการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยต่าง ๆ ที่น่าจะสามารถอธิบายถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้

2.1.4 แนวคิดการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ กรณีข้อมูลแบบพาแนล

1) ข้อมูลพาแนล (Panel Data)

ข้อมูลพาแนลเป็นชุดข้อมูลที่เกิดจากการสังเกตซ้ำๆ หลายๆ ครั้งจากข้อมูลชุดเดิมตามระยะเวลาที่เลือกทำการศึกษา ดังนั้นจึงเป็นข้อมูลที่ประกอบไปด้วย ข้อมูลภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Data) กับข้อมูลอนุกรมเวลา (Time Series Data) การประมาณการ โดยแยกปัจจัยที่กระทบแต่ละประเทศข้ามช่วงเวลา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า Panel Data Estimation ซึ่งข้อดีของการประมาณการโดยใช้ Panel Data Estimation (Gujarati, 2003 ; Verbeek, 2004) มีดังต่อไปนี้

1. สามารถอธิบายข้อมูลเฉพาะหน่วยที่มีความสัมพันธ์กันแบบข้ามเวลาได้และแก้ปัญหาที่เกิดจากการขาดข้อมูลในบางช่วงเนื่องจากอาจมีข้อจำกัดทางด้านข้อมูล อันเนื่องมาจากปัญหาการจัดเก็บข้อมูลหรือแหล่งที่มาของข้อมูล
2. ให้ผลการประมาณค่าที่มีประสิทธิภาพมากกว่าเนื่องจากเป็นข้อมูลที่มีทั้งข้อมูลภาคตัดขวางและข้อมูลอนุกรมเวลา ไม่ว่าจะ เป็นในเรื่องความละเอียดความหลากหลายของ

ข้อมูล ความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์ของตัวแปรมีน้อย รวมทั้งมีค่าระดับความเป็นอิสระ (Degree of Freedom) สูงกว่า

3. อธิบายการเปลี่ยนแปลงแบบพลวัตของข้อมูลที่เกิดจากการสังเกตซ้ำๆ ได้ดี
4. วัด ได้ง่ายและให้ค่าที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมากกว่าการประมาณค่าโดยใช้ข้อมูลภาคตัดขวางและอนุกรมเวลา เพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง
5. สามารถใช้วิเคราะห์แบบจำลองที่มีความยุ่งยากซับซ้อน ได้ดีกว่า
6. สามารถใช้ได้กับค่าสังเกตที่มีจำนวนมากๆ ได้

นอกจากนี้ยังมีเหตุผลสำคัญที่ทำให้ข้อมูล Panel ได้เปรียบข้อมูลภาคตัดขวางและข้อมูลอนุกรมเวลาเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่งก็คือ ข้อมูล Panel ไม่มีข้อจำกัดด้านสมมติฐาน และสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงข้อมูลแต่ละหน่วยและข้ามช่วงเวลาได้

จากแบบจำลองข้อมูล Panel เขียนโดยทั่วไป

$$Y_{it} = X'_{it}\beta + \varepsilon_{it} \quad (2.15)$$

เมื่อเพิ่ม Intercept Term จะเขียนได้เป็น

$$Y_{it} = \alpha + X'_{it}\beta + \varepsilon_{it} \quad (2.16)$$

โดยที่	i	คือ	ข้อมูลภาคตัดขวาง ซึ่ง $i = 1, \dots, N$
	t	คือ	ข้อมูลอนุกรมเวลา ซึ่ง $t = 1, \dots, T$
	Y_{it}	คือ	เวกเตอร์ 1×1 ของตัวแปรตาม
	α	คือ	จำนวนจริง (Scalar)
	β_{it}	คือ	เวกเตอร์ $k \times 1$ ของค่าสัมประสิทธิ์
	X_{it}	คือ	เวกเตอร์ $k \times 1$ ของตัวแปรอธิบาย
	ε_{it}	คือ	ค่าความคลาดเคลื่อน

2) การทดสอบพาแนลยูนิทรูท (Panel Unit Root Tests)

การทดสอบความนิ่งของข้อมูลด้วยวิธีการทดสอบพาแนลยูนิทรูท (Verbeek, 2004) มีวิธีการทดสอบดังนี้

พิจารณาจาก Autoregressive Model

$$y_{it} = \alpha_i + \gamma_i y_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad (2.17)$$

สามารถเขียนได้เป็น

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + \pi_i y_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad (2.18)$$

โดยที่ $\pi_i = \gamma_i - 1$

$i = 1, 2, \dots, N$ (ข้อมูลภาคตัดขวาง) ในช่วงเวลา $t = 1, 2, \dots, T$

y_{it} คือ ตัวแปรภายนอก (Exogenous Variables)

π_{it} คือ ค่าสัมประสิทธิ์ของ Autoregressive

ε_{it} คือ ค่าความคลาดเคลื่อน

สมมติฐาน คือ $H_0: \pi_i = 0$

$H_1: \pi_i < 0$

ซึ่งในการทดสอบ Panel Unit Root นั้นมีวิธีการทดสอบทั้งหมด 5 วิธี ดังนี้

2.1) วิธีการทดสอบของ Levin, Lin, and Chu (LLC) (2002)

2.1.1) แบบจำลอง

ให้ y_{it} เป็นข้อมูล Panel โดย $i = 1, \dots, N$ เป็นข้อมูลภาคตัดขวางสำหรับแต่ละหน่วย และ $t = 1, \dots, T$ เป็นข้อมูลอนุกรมเวลา โดยมีข้อสมมติว่า แต่ละหน่วยข้อมูลมีลักษณะเหมือนกันทุกประการในระดับ First-Order แต่ค่าพารามิเตอร์ที่เกิดจากค่าความคลาดเคลื่อนอนุญาตให้แปรผันตามแต่ละหน่วยข้อมูล

สมมติให้ y_{it} มาจากโมเดลต่อไปนี้

แบบจำลองที่ 1: ไม่มีค่าคงที่และไม่มีค่าแนวโน้ม

$$\Delta y_{it} = \delta y_{it-1} + \xi_{it} \quad (2.19)$$

สมมติฐานการทดสอบ Panel Unit Root คือ

$H_0: \delta = 0$ ข้อมูล Panel มี Unit Root

$H_1: \delta < 0$ ข้อมูล Panel ไม่มี Unit Root

แบบจำลองที่ 2: ค่าคงที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละหน่วย

$$\Delta y_{it} = \alpha_{0i} + \delta y_{it-1} + \xi_{it} \quad (2.20)$$

สมมติฐานการทดสอบ Panel Unit Root คือ

$H_0: \delta = 0$ และ $\alpha_{0i} = 0$ สำหรับทุก i ข้อมูล Panel มี Unit Root

H_1 : $\delta < 0$ และ $\alpha_{0i} \in R$ ข้อมูล Panel ไม่มี Unit Root

แบบจำลองที่ 3: ค่าคงที่และค่าแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละหน่วย

$$\Delta y_{it} = \alpha_{0i} + \alpha_{1i}t + \delta y_{it-1} + \xi_{it} \quad (2.21)$$

โดยที่ $-2 < \delta \leq 0$ for $i = 1, \dots, N$

สมมติฐานการทดสอบ Panel Unit Root คือ

H_0 : $\delta = 0$ และ $\alpha_{1i} = 0$ สำหรับทุก i ข้อมูล Panel มี Unit Root

H_1 : $\delta < 0$ และ $\alpha_{1i} \in R$ ข้อมูล Panel ไม่มี Unit Root

ξ_{it} มีการกระจายอย่างเป็นอิสระตามแต่ละหน่วย

$$\xi_{it} = \sum_{j=1}^{\infty} \theta_{ij} \xi_{it-j} + \varepsilon_{it} \quad (2.22)$$

$i = 1, \dots, N$ และ $t = 1, \dots, T$

2.1.2) ขั้นตอนการทดสอบ

$$\Delta y_{it} = \delta y_{it-1} + \sum_{L=1}^{p_i} \theta_{iL} \Delta y_{it-L} + \alpha_{mi} d_{mt} + \varepsilon_{it} \quad m = 1, 2, 3 \quad (2.23)$$

โดยที่	Δy_{it}	คือ	Difference Term ของ y_{it}
	y_{it}	คือ	ข้อมูล Panel
	δ	คือ	$\rho - 1$
	p_i	คือ	จำนวน Lag Order สำหรับ Difference Terms
	d_{mt}	คือ	จำนวนตัวแปรภายนอก (Exogenous Variable)
	ε_{it}	คือ	ค่าความคลาดเคลื่อน

กระบวนการทดสอบมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทำการถดถอยสมการ ADF ของแต่ละหน่วย ทำให้ได้ส่วนตกค้างลงเหลือสองตัวจากสมการ (2.23)

The Lag Order p_i กำหนดให้แปรผันไปตามแต่ละหน่วย จากนั้นให้เลือก Lag ที่เหมาะสมที่สุด $p_{\max}$ และใช้ค่า t-statistics ของ $\hat{\theta}_{iL}$ อธิบาย แล้วทำการถดถอยสมการจะได้ส่วนตกค้างคือ

$$\hat{e}_{it} = \Delta y_{it} - \sum_{L=1}^{Pi} \hat{\pi}_{iL} \Delta y_{it-L} - \tilde{\alpha}_{mi} d_{mt} \quad (2.24)$$

$$\text{และ} \quad \hat{v}_{it} = y_{it-1} - \sum_{L=1}^{Pi} \hat{\pi}_{iL} \Delta y_{it-L} - \tilde{\alpha}_{mi} d_{mt} \quad (2.25)$$

เพื่อควบคุมข้อมูลที่มีความแตกต่างกัน จึงทำการปรับ $\hat{e}_{it}$ และ $\hat{v}_{it}$ โดยทำการถดถอยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากสมการ $Y_{it} = \alpha_i + X'_{it} \beta_{it} + \varepsilon_{it}$

$$\tilde{e}_{it} = \frac{\hat{e}_{it}}{\hat{\sigma}_{\varepsilon}}, \hat{v}_{it-1} = \frac{\hat{v}_{it-1}}{\hat{\sigma}_{\varepsilon}} \quad (2.26)$$

โดยที่ $\hat{\sigma}_{\varepsilon}$ คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจากการถดถอยสมการสมการ (2.23) ซึ่งสามารถหาค่าได้จาก

$$\hat{e}_{\varepsilon}^2 = \frac{1}{T - p_i - 1} \sum_{t=p_i+2}^T (\hat{e}_{it} - \hat{\delta}_i \hat{v}_{it-1})^2 \quad (2.27)$$

ขั้นตอนที่ 2 ทำการคำนวณหาอัตราส่วนของค่าความแปรปรวนระยะสั้นกับค่าความแปรปรวนระยะยาวสำหรับแต่ละหน่วยภายใต้สมมติฐานหลักของ Unit Root ค่าความแปรปรวนระยะยาว จากแบบจำลองที่ 1 หาได้จาก

$$\hat{e}_{yi}^2 = \frac{1}{T-1} \sum_{t=2}^T \Delta y_{it}^2 + 2 \sum_{L=1}^{\bar{k}} W_{\bar{k}L} \left[\frac{1}{T-1} \sum_{t=2}^T \Delta y_{it} \Delta y_{it-L} \right] \quad (2.28)$$

จากแบบจำลองที่ 2 แทนที่ Δy_{it} ในสมการ (2.23) ด้วย $\Delta y_{it} - \Delta \bar{y}_i$ โดย $\Delta \bar{y}_i$ คือ ค่าเฉลี่ยของ Δy_{it} สำหรับแต่ละหน่วย (i)

สำหรับแต่ละหน่วย อัตราส่วนของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในระยะยาวต่อส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในระยะสั้น คือ

$$s_i = \sigma_{yi} / \sigma_{\varepsilon} \quad (2.29)$$

และ $\hat{s}_i = \hat{\sigma}_{yi} / \hat{\sigma}_{\varepsilon}$ ทำให้อัตราส่วนของค่าเฉลี่ยของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็น $s_N = (1/N) \sum_i s_i$ และ $\hat{s}_N = (1/N) \sum_i \hat{s}_i$ ซึ่งค่านี้มีความสำคัญในการอธิบายความหมายของค่า t -statistics ในขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 3 คำนวณค่า t -statistics โดยวิธี Pooled

$$\text{จากสมการ Pooled: } \tilde{e}_{it} = \delta \tilde{v}_{it-1} + \tilde{\varepsilon}_{it} \quad (2.30)$$

โดยมีปัจจัยพื้นฐานคือ มีจำนวนค่าสังเกตเท่ากับ NT โดย $\tilde{T} = T - \bar{p} - 1$

คือ ค่าเฉลี่ยของค่าสังเกตต่อหน่วยในข้อมูล Panel และ $\bar{p} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N p_i$ คือ ค่าเฉลี่ยของ Lag

สำหรับแต่ละหน่วยจาก ADF Regression

ขั้นตอนการหาค่า t -statistics เพื่อทดสอบว่า $\delta = 0$

$$t_\delta = \frac{\hat{\delta}}{STD(\hat{\delta})} \quad (2.31)$$

โดยที่

$$\hat{\delta} = \frac{\sum_{i=1}^N \sum_{t=2+p_i}^T \tilde{v}_{it-1}^2 \tilde{e}_{it}}{\sum_{i=1}^N \sum_{t=2+p_i}^T \tilde{v}_{it-1}^2} \quad (2.32)$$

$$STD(\hat{\delta}) = \hat{\sigma}_{\varepsilon} \left[\sum_{i=1}^N \sum_{t=2+p_i}^T \tilde{v}_{it-1}^2 \right]^{-1/2} \quad (2.33)$$

$$\hat{\sigma}_{\varepsilon}^2 = \left[\frac{1}{NT} \sum_{i=1}^N \sum_{t=2+p_i}^T (\tilde{e}_{it} - \hat{\delta} \tilde{v}_{it-1})^2 \right] \quad (2.34)$$

ภายใต้สมมติฐาน $H_0: \delta = 0$ ทำการลดรอยเพื่อหาค่า t -statistics (t_δ) ทำให้เกิดการกระจายแบบปกติใน แบบจำลองที่ 1 แต่ทำให้เกิดการเบี่ยงเบนเข้าสู่ $-\infty$ ในแบบจำลองที่ 2 และแบบจำลองที่ 3 อย่างไรก็ตามเพื่อความง่ายยิ่งขึ้นจึงมีการปรับค่า t -statistics เป็น

$$t_\alpha^* = \frac{t_\alpha - N\tilde{T}\hat{S}_N \hat{\sigma}^{-2} STD(\hat{\delta}) \mu_{m\bar{T}}^*}{\sigma_{m\bar{T}}^*} \rightarrow N(0,1) \quad (2.35)$$

ค่าสถิติ t -statistics ของ $\hat{\alpha}$ ที่มีการแจกแจงแบบปกติ หาได้ดังนี้

$$t_{\alpha}^* = \frac{t_{\alpha} - N\tilde{T}S_N \hat{\sigma}^{-2} se(\hat{\alpha}) \mu_{m\bar{T}}}{\sigma_{m\bar{T}}} \rightarrow N(0,1) \quad (2.36)$$

โดยที่	t_{α}^*	คือ ค่าสถิติ t -statistics สำหรับ $\hat{\alpha} = 0$
	$\hat{\sigma}^{-2}$	คือ ค่าความแปรปรวนที่ประมาณได้จากความคลาดเคลื่อน (Error Term)
	$se(\hat{\alpha})$	คือ Standard Error ของ $(\hat{\alpha})$
	S_N	คือ อัตราส่วนค่าเฉลี่ย Standard Deviation (Average Standard Deviation Ratio)
	$\mu_{m\bar{T}}$ และ $\sigma_{m\bar{T}}$	คือ Adjustment Term ของค่าเฉลี่ย (Mean) และ Standard Deviation

ถ้าค่าเฉลี่ย t -statistics ของ t_{α}^* มีนัยสำคัญทางสถิติ (Significant) แสดงว่าปฏิเสธสมมติฐานหลัก หรือข้อมูล Panel ไม่มี Unit Root แต่ถ้า t_{α}^* ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่ายอมรับสมมติฐานหลัก หรือข้อมูล Panel มี Unit Root

2.2) **วิธีทดสอบของ Breitung (2000)** มีวิธีการทดสอบ Panel Unit Root เช่นเดียวกับ LLC Test แต่การหาค่าตัวแทนแตกต่างกัน คือ

$$\text{จาก} \quad \Delta \tilde{y}_{it} = \left(\Delta y_{it} - \sum_{j=1}^{p_i} \hat{\beta}_{ij} \Delta y_{it-j} \right) / s_i \quad (2.37)$$

$$\tilde{y}_{it-1} = \left(y_{it-1} - \sum_{j=1}^{p_i} \hat{\beta}_{ij} y_{it-j} \right) / s_i \quad (2.38)$$

สามารถเขียนได้เป็น

$$\Delta y_{it}^* = \sqrt{\frac{T-t}{T-t+1}} \left(\Delta \tilde{y}_{it} - \frac{\Delta \tilde{y}_{it+1} + \dots + \Delta \tilde{y}_{it+T}}{T-t} \right) \quad (2.39)$$

$$y_{it}^* = \Delta \tilde{y}_{it-1} - c_{it} \quad (2.40)$$

ค่าพารามิเตอร์ α หาได้จากสมการตัวแทน

$$\Delta y_{it}^* = \alpha y_{it-1}^* + v_{it} \quad (2.41)$$

ค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานหลักคือ

$$B_{nT} = \left[\left(\frac{\hat{\sigma}^2}{nT^2} \right) \sum_{i=1}^n \sum_{t=2}^{T-1} (y_{it-1}^*)^2 \right]^{-1/2} \left[\left(\frac{1}{\sqrt{nT}} \right) \left(\sum_{i=1}^n \sum_{t=2}^{T-1} (y_{it}^*) (y_{it-1}^*) \right) \right] \quad (2.42)$$

$$\text{หรือ } B_{nT} = [B_{2nT}]^{\frac{1}{2}} B_{1nT} \quad (2.43)$$

โดยที่ $\hat{\sigma}^2$ คือ ค่าประมาณของ σ^2
 B_{nT} คือ ค่าสถิติ t -statistics ของ Breitung

สมมติฐานการทดสอบ Panel Unit Root คือ

H_0 : ข้อมูล Panel มี Unit Root

H_1 : ข้อมูล Panel ไม่มี Unit Root

ถ้าค่าสถิติ t -statistics ของ B_{nT} มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าปฏิเสธสมมติฐานหลัก หรือ ข้อมูล Panel ไม่มี Unit Root แต่ถ้า B_{nT} ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่ายอมรับสมมติฐานหลัก หรือข้อมูล Panel มี Unit Root

2.3) วิธีทดสอบ IPS (Im, Pesaran and Shin, 2003) ทดสอบโดยใช้ Augmented Dickey-Fuller (ADF) โดยแยกพิจารณาข้อมูลภาคตัดขวางแต่ละหน่วย มีสมการดังนี้

$$\text{จาก } \Delta y_{it} = \alpha y_{it-1} + \sum_{j=1}^{p_i} \beta_{ij} \Delta y_{it-j} + X'_{it} \delta + \varepsilon_{it} \quad (2.44)$$

สมมติฐานการทดสอบ Panel Unit Root คือ

H_0 : $\alpha_i = 0$ สำหรับทุก i

H_1 : $\begin{cases} \alpha_i = 0 & \text{สำหรับ } i = 1, 2, \dots, N_1 \\ \alpha_i < 0 & \text{สำหรับ } i = N + 1, N + 2, \dots, N \end{cases}$

ค่าเฉลี่ยของค่าสถิติ t -statistics สำหรับ α_i คือ

$$\bar{t}_{NT} = \left(\sum_{i=1}^N t_{iT}(p_i) \right) / N \quad (2.45)$$

โดยที่ $\bar{t}_{NT}$ มีการแจกแจงแบบปกติและสามารถเขียนใหม่ได้เป็น

$$W_{iNT} = \frac{\sqrt{N} \left(\bar{t}_{NT} - N^{-1} \sum_{i=1}^N E(\bar{t}_{iT}(p_i)) \right)}{\sqrt{N^{-1} \sum_{i=1}^N Var(\bar{t}_{iT}(p_i))}} \rightarrow N(0,1) \quad (2.46)$$

โดยที่ W_{iNT} คือ W -statistics

ถ้า W_{iNT} มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าปฏิเสธสมมติฐานหลัก หรือข้อมูล Panel ไม่มี Unit Root แต่ถ้า W_{iNT} ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่ายอมรับสมมติฐานหลัก หรือข้อมูล Panel มี Unit Root

2.4) **วิธีทดสอบ Fisher Type Test** โดยใช้ ADF และ PP-Test (Maddala and Wu (1999) and Choi (2001) ใช้ Fisher's (P_λ) Test ในการทดสอบโดยการรวมค่า p -value

โดยที่ π_i ($i = 1, 2, \dots, N$) คือ ค่า p -value ของการทดสอบ Unit Root ของข้อมูลภาคตัดขวาง i จากข้อมูลภาคตัดขวางทั้งหมด N เป็นตัวแปรอิสระที่มี $U(0,1)$

ค่าสถิติที่ใช้ทดสอบมีการแจกแจงแบบไคสแควร์ (Chi-Squared: χ^2) และมี Degree of Freedom เท่ากับ $2N$ ดังนี้

$$P_\lambda = -2 \sum_{i=1}^N \log_e \pi_i \quad (2.47)$$

ในกรณีของ Choi ให้ p_i ($i = 1, 2, \dots, N$) คือ ค่า p -value ของการทดสอบ Unit Root ของข้อมูลภาคตัดขวาง i จากข้อมูลภาคตัดขวางทั้งหมด

$$P_\lambda = -2 \sum_{i=1}^N \ln(p_i) \rightarrow \chi_{2N}^2 \quad (2.48)$$

ค่าสถิติที่ใช้ทดสอบ คือ

$$Z = \frac{1}{\sqrt{N}} \sum_{i=1}^N \phi^{-1}(p_i) \quad (2.49)$$

โดยที่ $\phi(\cdot)$ มีการแจกแจงปกติมาตรฐาน $N(0,1)$ และ

$$L = \sum_{i=1}^N \ln \left(\frac{P_i}{1-P_i} \right) \quad (2.50)$$

สมมติฐานการทดสอบ Panel Unit Root ด้วย Fisher's (P_λ) Test และ Z – Statistics Test คือ

$$\begin{aligned} H_0 &: \text{ข้อมูล Panel มี Unit Root} \\ H_1 &: \text{ข้อมูล Panel ไม่มี Unit Root} \end{aligned}$$

ถ้าทั้ง Fisher's (P_λ) Test และ Z – Statistics Test มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าปฏิเสธสมมติฐานหลัก หรือข้อมูล Panel ไม่มี Unit Root แต่ถ้าทั้ง Fisher's (P_λ) Test และ Z – Statistics Test ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่ายอมรับสมมติฐานหลัก หรือข้อมูล Panel มี Unit Root

2.5) วิธีทดสอบของ Hadri (1999) ทำการทดสอบจากส่วนที่คงเหลือ (Residual) จากสมการ Ordinary Least Square ของ y_{it} ที่คงที่ (Constant) และมีแนวโน้ม (Trend)

$$\text{จาก} \quad y_{it} = \delta_i + \eta_i t + \varepsilon_{it} \quad (2.51)$$

โดยที่ y_{it} คือ Panel Data ซึ่ง ($i = 1, 2, \dots, N$) คือ Cross-Section Unit หรือ คือ Cross-Section

δ_i คือ ค่าคงที่ (Constant Term)

η_i คือ ค่าสัมประสิทธิ์ของ t หรือแนวโน้ม (Trend)

ε_{it} คือ ส่วนคงเหลือ หรือส่วนที่ตกค้าง (Residual)

ให้ส่วนคงเหลือจากการถดถอย ε_{it} อยู่ในรูปของค่าสถิติ LM (LM Statistic)

$$LM_1 = \frac{1}{N} \left(\sum_{i=1}^N \left(\sum_t S_i(t)^2 / T^2 \right) / f_0 \right) \quad (2.52)$$

โดยที่ $S_i(t)$ คือ ค่าสะสมของ Sums of The Residuals

$$S_i(t) = \sum_{s=1}^t \hat{\varepsilon}_{is} \quad (2.53)$$

และ $\bar{f}_0$ คือ ค่าเฉลี่ยของการประมาณค่าส่วนคงเหลือที่ความถี่เท่ากับศูนย์

$$\bar{f}_0 = \sum_{i=1}^N f_{i0} / N \quad (2.54)$$

สำหรับค่าสถิติ LM (LM Statistic) ในกรณีที่ i มีความแตกต่างกัน (Heteroskedasticity) เขียนสมการได้ดังนี้

$$LM_2 = \frac{1}{N} \left(\sum_{i=1}^N \left(\sum_t S_i(t)^2 / T^2 \right) / f_{i0} \right) \quad (2.55)$$

ดังนั้นจึงใช้ LM_1 ในกรณีเป็น Homoskedasticity และใช้ LM_2 ในกรณีที่เป็น Heteroskedasticity ค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานหลักคือ Z -Statistics ดังนี้

$$Z = \frac{\sqrt{N}(LM - \xi)}{\zeta} \rightarrow N(0,1) \quad (2.56)$$

โดยที่ N คือ จำนวนค่าสังเกตในข้อมูล Panel

$\xi = 1/6$ และ $\zeta = 1/45$ ถ้าแบบจำลองมีค่าคงที่เพียงอย่างเดียว (η_i มีค่าเป็นศูนย์ สำหรับทุกๆ i)

$\xi = 1/15$ และ $\zeta = 11/6300$ สำหรับกรณีอื่น

สมมติฐานการทดสอบ Panel Unit Root คือ

H_0 : ข้อมูล Panel ไม่มี Unit Root

H_1 : ข้อมูล Panel มี Unit Root

ถ้าค่าสถิติ Z -Statistics มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าปฏิเสธสมมติฐานหลัก หรือข้อมูล Panel มี Unit Root แต่ถ้า Z -Statistics ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่ายอมรับสมมติฐานหลัก หรือข้อมูล Panel ไม่มี Unit Root

3) การทดสอบพหุสมการโคอินทิเกรชัน (Panel Cointegration Tests)

การทดสอบพหุสมการโคอินทิเกรชัน (Panel Cointegration Tests) หรือการทดสอบความสัมพันธ์ในแบบจำลอง ซึ่งการทดสอบพหุสมการโคอินทิเกรชัน ทดสอบด้วยวิธี Pedroni Test และ วิธี Kao Test ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1) วิธี Pedroni Test

Pedroni (1999, 2001, 2004) เสนอวิธีการทดสอบพหุสมการโคอินทิเกรชันที่มีพื้นฐานมาจากการทดสอบโคอินทิเกรชันของ Engle-Grange ซึ่งวิธีการทดสอบของ Pedroni จะให้ข้อมูลภาคตัดขวางแต่ละหน่วยมีค่าคงที่ (Intercept) และแนวโน้ม (Trend) แตกต่าง (Heterogeneous) พิจารณาจากสมการถดถอยดังนี้

$$y_{it} = \alpha_i + \delta_i t + \beta_{1i} X_{1i,t} + \beta_{2i} X_{2i,t} + \dots + \beta_{Mi} X_{Mi,t} + e_{i,t} \quad (2.57)$$

โดยที่ $i = 1, 2, \dots, N$ คือ ข้อมูลภาคตัดขวาง

$t = 1, 2, \dots, T$ คือ ข้อมูลอนุกรมเวลา

และ $m = 1, 2, \dots, M$ คือ ตัวแปรถดถอย

สมมติให้ y_{it} และ $X_{Mi,t}$ มี Order of Integration = 1 หรือ $I(1)$ สำหรับแต่ละหน่วย i

ค่าสัมประสิทธิ์ $\beta_{1i}, \beta_{2i}, \dots, \beta_{Mi}$ ของภาคตัดขวางแต่ละหน่วยจะแตกต่างกัน สำหรับค่าพารามิเตอร์ α_i คือ ผลกระทบของภาคตัดขวางแต่ละหน่วย (Individual Effects) ซึ่งแต่ละหน่วยภาคตัดขวางจะมีความแตกต่างกัน ส่วน $\delta_i t$ คือ ผลกระทบจากแนวโน้ม (Trend Effects) ซึ่งแต่ละหน่วยภาคตัดขวางจะมีความแตกต่างกัน หรืออาจกำหนดให้ไม่มีผลกระทบจากแนวโน้ม

ภายใต้สมมติฐานหลัก H_0 : ไม่มีโคอินทิเกรชัน ส่วนคงค้างหรือส่วนคงเหลือ (Residual) $e_{i,t}$ ซึ่งได้จากการถดถอยสมการ (2.57) จะเป็น $I(1)$ และทดสอบได้จากสมการดังนี้

$$e_{it} = \rho_i e_{it-1} + \mu_{it} \quad (2.58)$$

หรือ

$$e_{it} = \rho_i e_{it-1} + \sum_{j=1}^p \psi_{ij} \Delta e_{it-j} + v_{it} \quad (2.59)$$

สำหรับข้อมูลภาคตัดขวางแต่ละหน่วยมีหลายวิธีในการสร้างค่าสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานหลักและมีสมมติฐานรอง 2 แบบที่แตกต่างกัน

สมมติฐานในการทดสอบพหุสมการโคอินทิเกรชัน กรณีที่สมมติให้ข้อมูลภาคตัดขวางทุกหน่วยมีลักษณะเหมือนกัน (Homogeneous)

$$H_0 : \text{ไม่มีโคอินทิเกรชัน } (\rho_i = 1)$$

$$H_1 : \text{มีโคอินทิเกรชัน } (\rho_i = \rho) < 1 \text{ สำหรับทุก } i$$

สมมติฐานในการทดสอบพหุสมการโคอินทิเกรชัน กรณีที่สมมติให้ข้อมูลภาคตัดขวางทุกหน่วยมีลักษณะแตกต่างกัน (Heterogeneous)

H_0 : ไม่มีโคอินทิเกรชัน ($\rho_i = 1$)

H_1 : มีโคอินทิเกรชัน $\rho_i < 1$ สำหรับทุก i

ค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบโคอินทิเกรชัน คือ $\mathfrak{N}_{N,T}$ ซึ่งได้จากส่วนตกค้างจากสมการ (2.58) หรือ (2.59) ซึ่งจะได้ค่าสถิติทั้งหมด 7 ค่าเพื่อใช้ในการทดสอบสมมติฐานหลักได้แก่ (Pedroni, 1999)

ค่าสถิติ Panel v -Statistic คือ

$$T^2 N^{\frac{2}{3}} Z \hat{v}_{N,T} \equiv T^2 N^{\frac{2}{3}} \left(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{1li}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^2 \right)^{-1} \quad (2.60)$$

ค่าสถิติ Panel ρ -Statistic คือ

$$T \sqrt{N} Z \hat{\rho}_{N,T} \equiv T \sqrt{N} \left(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{1li}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^2 \right)^{-1} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{1li}^{-2} (\hat{e}_{i,t-1} \Delta \hat{e}_{i,t} - \hat{\lambda}_i) \quad (2.61)$$

ค่าสถิติ Panel pp -Statistic คือ

$$Z t_{N,T} \equiv \left(\hat{\sigma}_{N,T}^2 \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{1li}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^2 \right)^{-1/2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{1li}^{-2} (\hat{e}_{i,t-1} \Delta \hat{e}_{i,t} - \hat{\lambda}_i) \quad (2.62)$$

ค่าสถิติ Panel ADF -Statistic คือ

$$\tilde{Z}^* t_{N,T} \equiv \left(\tilde{s}_{N,T}^{*2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{1li}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^2 \right)^{-1/2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{1li}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^* \Delta \hat{e}_{i,t}^* \quad (2.63)$$

ค่าสถิติ Group ρ -Statistic คือ

$$TN^{-1/2} \tilde{Z} \hat{\rho}_{N,T} \equiv TN^{-1/2} \sum_{i=1}^N \left(\sum_{t=1}^T \hat{e}_{i,t-1}^2 \right)^{-1} \sum_{t=1}^T (\hat{e}_{i,t-1} \Delta \hat{e}_{i,t} - \hat{\lambda}_i) \quad (2.64)$$

ค่าสถิติ Group pp -Statistic คือ

$$N^{-1/2} \tilde{Z} t_{N,T} \equiv N^{-1/2} \sum_{i=1}^N \left(\hat{\sigma}_i^2 \sum_{t=1}^T \hat{e}_{i,t-1}^2 \right)^{-1/2} \sum_{t=1}^T (\hat{e}_{i,t-1} \Delta \hat{e}_{i,t} - \hat{\lambda}_i) \quad (2.65)$$

ค่าสถิติ Group ADF -Statistic คือ

$$N^{-1/2} \tilde{Z}^* t_{N,T} \equiv N^{-1/2} \sum_{i=1}^N \left(\sum_{t=1}^T \hat{s}_{N,T}^{*2} \hat{e}_{i,t-1}^2 \right)^{-1/2} \sum_{t=1}^T \hat{e}_{i,t-1}^* \Delta \hat{e}_{i,t}^* \quad (2.66)$$

ซึ่งค่าสถิติพื้นฐานที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานหลัก คือ

$$\frac{N_{N,T} - \mu\sqrt{N}}{\sqrt{v}} \Rightarrow N(0,1) \quad (2.67)$$

โดยที่ $N_{N,T}$ คือ รูปแบบที่เหมือนกันของค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบ โคอินทิเกรชันของแต่ละวิธีทดสอบให้ μ และ v คือ ตัวปรับค่า Monte Carlo ของค่าเฉลี่ยและความแปรปรวน

โดยค่าสถิติ Panel Statistics จะใช้ในการทดสอบสมมติฐานหลักในกรณีที่สมมติฐานให้ข้อมูลภาคตัดขวางทุกหน่วยมีลักษณะเหมือนกัน ซึ่งเป็นการทดสอบ Panel Cointegration Test หรือ Within Dimension และค่าสถิติ Group Panel Statistics จะใช้ในการทดสอบสมมติฐานหลัก ในกรณีที่สมมติฐานให้ข้อมูลภาคตัดขวางแต่ละหน่วยมีลักษณะแตกต่างกัน ซึ่งเป็นการทดสอบ Group Mean Panel Cointegration Test หรือ Between Dimension

ถ้าค่าสถิติ Panel Statistics ปฏิเสธสมมติฐานหลักแสดงว่าตัวแปรในแบบจำลองพาแนลโคอินทิเกรชันของทุกหน่วยภาคตัดขวางมีความสัมพันธ์กัน แต่ถ้าค่าสถิติ Group Panel Statistics ปฏิเสธสมมติฐานหลัก แสดงว่าตัวแปรในแบบจำลองพาแนลโคอินทิเกรชันของภาคตัดขวาง อย่างน้อย 1 หน่วย มีความสัมพันธ์กัน

3.2) วิธี Kao Test

Kao (1999) ได้เสนอวิธีการทดสอบพาแนลโคอินทิเกรชัน โดยมีวิธีการทดสอบพื้นฐานคล้ายกับวิธีของ Pedroni แต่ให้ข้อมูลภาคตัดขวางมีค่าคงที่ (Intercepts) แตกต่างกันและให้ค่าสัมประสิทธิ์มีค่าเท่ากันในตัวแปรที่ทำการถดถอยครั้งแรก (First-Stage Regressors) พิจารณาจากสมการดังนี้

$$y_{it} = \alpha_i + \beta x_{it} + e_{it} \quad (2.68)$$

$$\text{สำหรับ} \quad y_{it} = y_{it-1} + u_{it} \quad (2.69)$$

$$x_{it} = x_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad (2.70)$$

โดยที่ $i = 1, 2, \dots, N, t = 1, 2, \dots, T$ ทำการถดถอยสมการ (2.57) ซึ่งให้ α_i ของข้อมูลภาคตัดขวางแต่ละหน่วยแตกต่างกัน β_i ของข้อมูลภาคตัดขวางแต่ละหน่วยเหมือนกันและให้ค่าสัมประสิทธิ์ γ_i ทั้งหมดของแนวโน้มมีค่าเข้าสู่ 0

ทำการถดถอย
$$e_{it} = \rho e_{it-1} + v_{it} \quad (2.71)$$

หรือ
$$e_{it} = \tilde{\rho} e_{it-1} \sum_{j=1}^p \psi_j \Delta e_{it-j} + v_{it} \quad (2.72)$$

สมมติฐานหลักการทดสอบ คือ $H_0 : \rho_i = 1$ (ไม่มีโคอินทิเกรชัน) ค่าสถิติในการทดสอบด้วยวิธี Dickey-Fuller (DF) คือ

$$DF_\rho = \frac{\sqrt{NT}(\hat{\rho}-1) + 3\sqrt{N}}{\sqrt{10.2}} \quad (2.73)$$

$$DF_t = \sqrt{1.25t_\rho} + \sqrt{1.875N} \quad (2.74)$$

$$DF_\rho^* = \frac{\sqrt{NT}(\hat{\rho}-1) + 3\sqrt{N}\hat{\sigma}_v^2 / \hat{\sigma}_{0v}^2}{\sqrt{3 + 36\hat{\sigma}_v^4 / 5\hat{\sigma}_{0v}^4}} \quad (2.75)$$

$$DF_t^* = \frac{t_\rho + \sqrt{6N}\hat{\sigma}_v / (2\hat{\sigma}_{0v}^2)}{\sqrt{\hat{\sigma}_{0v}^2 / (2\hat{\sigma}_v^2) + 3\hat{\sigma}_v^2 / (10\hat{\sigma}_{0v}^2)}} \quad (2.76)$$

และ $\rho > 0$ ค่าสถิติในการทดสอบด้วยวิธี Augmented Dickey-Fuller (ADF) คือ

$$ADF = \frac{t_\rho + \sqrt{6N}\hat{\sigma}_v / (2\hat{\sigma}_{0u}^2)}{\sqrt{\hat{\sigma}_{0v}^2 / (2\hat{\sigma}_v^2) + 3\hat{\sigma}_v^2 / (10\hat{\sigma}_{0v}^2)}} \quad (2.77)$$

ซึ่งค่าสถิติมีการแจกแจงปกติมาตรฐาน หรือ $N(0,1)$ ค่าความแปรปรวน คือ $\hat{\sigma}_v^2 = \hat{\sigma}_u^2 - \hat{\sigma}_{ue}^2 \hat{\sigma}_\varepsilon^{-2}$ และค่าความแปรปรวนในระยะยาว คือ $\hat{\sigma}_{0v}^2 = \hat{\sigma}_{0u}^2 - \hat{\sigma}_{0ue}^2 \hat{\sigma}_{0\varepsilon}^{-2}$

ค่าความแปรปรวนร่วมของ $w_{it} = \begin{bmatrix} u_{it} \\ \varepsilon_{it} \end{bmatrix}$ (2.78)

ประมาณค่าโดย
$$\hat{\Sigma} = \begin{bmatrix} \hat{\sigma}_u^2 & \hat{\sigma}_{ue}^2 \\ \hat{\sigma}_{ue}^2 & \hat{\sigma}_\varepsilon^2 \end{bmatrix} = \frac{1}{NT} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{w}_{it} \hat{w}_{it}' \quad (2.79)$$

และค่าความแปรปรวนร่วมในระยะยาวประมาณค่าโดย

$$\hat{\Omega} = \begin{bmatrix} \hat{\sigma}_{0u}^2 & \hat{\sigma}_{0u\varepsilon}^2 \\ \hat{\sigma}_{0u\varepsilon}^2 & \hat{\sigma}_{0\varepsilon}^2 \end{bmatrix} = \frac{1}{NT} \sum_{i=1}^N \left[\frac{1}{T} \sum_{t=1}^T \hat{w}_{it} \hat{w}'_{it} + \kappa(\hat{w}_i) \right] \quad (2.80)$$

โดย κ คือ Kernel Fuction

4) การทดสอบสมการพหุคูณ (Panel Equation Testing)

การทดสอบสมการพหุคูณ คือ การทดสอบว่าควรทำการประมาณค่าแบบจำลอง Panel Cointegration รูปแบบใดระหว่าง Pooled OLS, Fixed Effects Model หรือ Random Effects Model สำหรับการศึกษานี้จะทำการทดสอบสมการพหุคูณ 2 วิธี คือ วิธี Hausman Test และวิธี Redundant Fixed Effects Test มีรายละเอียดดังนี้

4.1) วิธี Hausman Test

เป็นการทดสอบว่าควรทำการประมาณค่าแบบจำลองในรูปแบบใดระหว่าง Fixed Effects และ Random Effects ภายใต้สมมติฐานหลัก คือค่าความคลาดเคลื่อนไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ

$$H_0 : E(u_{it} / X_{it}) = 0$$

โดยวิธีการของ Hausman (1978) ทดสอบโดยสมมติให้การประมาณค่าความแปรปรวนร่วมของ Fixed Effects และ Random Effects มีค่าเท่ากัน ($\hat{\beta}_{RE} - \hat{\beta}_{FE} = 0$) ถ้ายอมรับสมมติฐานหลักควรทำการประมาณแบบจำลองในรูปแบบ Random Effects ถ้าปฏิเสธสมมติฐานหลักควรทำการประมาณค่าแบบจำลองในรูปแบบ Fixed Effects

4.2) วิธี Redundant Fixed Effects Test

Moulton and Randolph (1989) พบว่า Anova F-test ที่ใช้ทดสอบ Fixed Effects เหมาะสำหรับ One-way Error Component ซึ่ง Anova F-test มีสมการในรูปแบบทั่วไป คือ

$$F = \frac{y'MD(D'MD) - D'My/(p-r)}{y'Gy/[NT - (\tilde{k} + p - r)]} \quad (2.81)$$

โดยมีสมมติฐานหลักว่าข้อมูลมีการกระจายแบบ F-distribution

$$H_0 : \sigma_\mu^2 = 0$$

เมื่อ $p-r$ และ $NT - (\tilde{k} + p - r)$ คือ Degree of Freedom, $D = I_N \otimes I_T$, $M = \bar{P}_z$, $\tilde{k} = K'$, $p = N$, $r = K' + N - \text{rank}(Z, D)$ และ $G = \bar{P}_{(Z, D)}$ เมื่อ $P_z = Z(Z'Z)^{-1}Z'$

5) การประมาณค่าแบบจำลองพาแนล (Panel Estimation)

การประมาณค่าความสัมพันธ์ของแบบจำลองพาแนล ที่พิจารณาแยกความแตกต่างของหน่วยภาคตัดขวางและช่วงเวลาที่ต่างกัน จะทำการประมาณค่าโดยแยกปัจจัยที่กระทบต่อหน่วยภาคตัดขวางและช่วงเวลาที่ต่างกัน โดยข้อสมมติของค่าคงที่และค่าสัมประสิทธิ์มีได้หลายแบบ ซึ่งมีการประมาณค่าแบบจำลองที่มีข้อสมมติของค่าคงที่และค่าสัมประสิทธิ์ต่างกัน สามารถแสดงได้ 3 ประเภท ดังนี้

การวิเคราะห์แบบจำลอง Panel Data มี 3 ประเภท คือ

1. Pooled OLS
2. Fixed Effects Models
3. Random Effects Models

แบบจำลองทั้งสอง 3 ประเภทนี้ เป็นแบบจำลองที่มีลักษณะเป็น Dynamic Panel, Robust และ Covariance Structure Models

5.1) แบบจำลอง Pooled OLS

การวิเคราะห์แบบ Constant Coefficient Models หรือแบบจำลอง ที่ค่าสัมประสิทธิ์มีค่าคงที่ หรือเรียกว่า Pooled regression model เป็นการประมาณ Panel Model ที่กำหนดให้ค่าสัมประสิทธิ์รวมถึงค่าคงที่และสัมประสิทธิ์มีค่าคงที่ด้วย โดยเป็นการประมาณข้อมูลที่เป็นข้อมูลภาคตัดขวางและอนุกรมเวลาด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด

การประมาณแบบ Pooled Estimator เป็นวิธีการประมาณที่ง่ายและเป็นพื้นฐานการประมาณแบบอื่น ๆ โดยแบบจำลองพื้นฐานที่ใช้ในการประมาณคือ

$$Y_{it} = X'_{it}\beta + \varepsilon_{it} \quad (2.82)$$

โดยสมมติให้ $\varepsilon_{it} \approx IID(0, \sigma^2_\varepsilon)$ สำหรับทุก i และ t นั่นคือให้ค่าของแต่ละประเทศและค่าสังเกตเป็นค่าอนุกรมที่ไม่เกิดปัญหาสหสัมพันธ์ ในขณะที่แต่ละประเทศ ช่วงเวลาและพจน์รบกวน เป็นความเบี่ยงเบนที่มีลักษณะคงที่

การประมาณแบบจำลองข้างต้นเป็นการประมาณทางตรงนี้ ซึ่งสมมติให้มีความสอดคล้องกับแบบจำลองเชิงเส้นตรงของคลาสสิก วิธีการประมาณค่าสัมประสิทธิ์แบบ Pooled Data จะใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุด สมมติฐานคือแต่ละค่าสังเกตจะมีลักษณะเป็น iid (Yaffee, 2003)

5.2) แบบจำลอง Fixed Effects Models

แบบจำลอง Fixed Effects Models เป็นการประมาณแบบจำลองโดยสมมติให้ค่าคงที่ของสมการเปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละหน่วยหรือตามแต่ละประเทศโดยที่

$$Y_{it} = \beta_1 + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + \varepsilon_{it} \quad (2.83)$$

โดยที่ $i = 1, 2, \dots, N$

$t = 1, 2, \dots, T$

โดย i คือจำนวนของประเทศ และ t คือลำดับของช่วงเวลา และสมมติให้ N คือ จำนวนที่มากที่สุดของประเทศ และให้ T คือ จำนวนที่มากที่สุดของช่วงเวลา ถ้าแต่ละประเทศ มีจำนวนเวลาเท่ากันทุกประเทศ เราจะเรียก Panel Data นี้ว่า Balance Panel

จากข้อสมมติเกี่ยวกับค่าคงที่ และค่าสัมประสิทธิ์ที่แตกต่างกันออกไปสามารถแบ่งจำลอง Fixed Effects Models ได้ดังนี้ (Gujarati, 2003)

5.2.1) เป็นการสมมติให้ค่าสัมประสิทธิ์ทุกค่าเป็นค่าคงที่หรือมีค่าเดียวกันในทุกช่วงประเทศและช่วงเวลา และพจน์คลาดเคลื่อนมีค่าแตกต่างกันในทุกประเทศ และช่วงเวลา โดยใช้การประมาณแบบกำลังสองน้อยที่สุด

5.2.2) รูปแบบนี้เป็นการสมมติให้ค่าสัมประสิทธิ์มีค่าคงที่ แต่ค่าคงที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละประเทศซึ่งจะให้ค่าคงที่มีหลายค่าตามจำนวนประเทศ โดยสมมติให้ค่าสัมประสิทธิ์ของแต่ละประเทศเป็นค่าคงที่ นั่นคือค่าคงที่ที่ประมาณได้จากสมการมีค่าแตกต่างกันสำหรับหน่วย i ที่แตกต่างกันเขียนสมการได้ดังนี้ (Verbeek, 2004)

จากสมการ (2.16) แสดงแบบจำลองของข้อมูลพาแนล

$$Y_{it} = \alpha_i + X'_{it}\beta + \varepsilon_{it} \quad (2.84)$$

โดยที่ $\varepsilon_{it} \approx IID(0, \sigma^2_\varepsilon)$

ให้ X_{it} ไม่ขึ้นอยู่กับ ε_{it} เขียนสมการถดถอยโดยมีตัวแปรหุ่นเป็นแต่ละหน่วย i ได้ดังนี้

$$Y_{it} = \sum_{j=1}^N \alpha_j d_{ij} + X'_{it}\beta + \varepsilon_{it} \quad (2.85)$$

โดยที่ $d_{ij} = 1$ ถ้า $i = j$
และ $d_{ij} = 0$ อื่นๆ

จากสมการ (2.85) จึงมีกลุ่มของตัวแปรหุ่นจำนวน N และค่าพารามิเตอร์ คือ $\alpha_1, \dots, \alpha_N$ และ β

ให้ y_{it} คือ ตัวแปรตาม X_{2it}, X_{3it} คือ ตัวแปรอิสระ และ ε_{it} คือ ค่าความคลาดเคลื่อนซึ่ง $i = 1, 2, 3, 4$ และ $t = 1, 2, \dots, 20$ โดย D_{2i}, D_{3i}, D_{4i} เป็นตัวแปรหุ่นของหน่วยที่ต่างกัน

จากสมการ (2.84) สามารถเขียนแบบจำลองพหุคูณได้ดังนี้

$$Y_{it} = \beta_1 + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + \varepsilon_{it} \quad (2.86)$$

ดังนั้นสามารถเขียนแบบจำลอง Fixed Effects Model ได้ดังนี้

$$Y_{it} = \beta_{1i} + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + \varepsilon_{it} \quad (2.87)$$

เมื่อพิจารณาความแตกต่างของหน่วย สามารถเขียนสมการได้ดังนี้

$$Y_{it} = \alpha_1 + \alpha_2 D_{2i} + \alpha_3 D_{3i} + \alpha_4 D_{4i} + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + \varepsilon_{it} \quad (2.88)$$

โดยตัวแปรหุ่นที่ใช้ในสมการจะมีน้อยกว่าจำนวนของประเทศ 1 ค่า ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการติดตัวแปรหุ่นและค่า α_1 แสดงถึงค่าคงที่ของประเทศที่ไม่ได้ใช้ตัวแปรหุ่น การใช้ตัวแปรหุ่นในการประมาณ Fixed Effects ในสมการ (2.88) นั้นเรียกว่า Least-Squares Dummy Variable Model (LSDV)

การประมาณค่าโดยใช้วิธี LSDV จะทำให้นัยสำคัญทางสถิติของการประมาณค่าสัมประสิทธิ์และค่า R^2 และค่า Durbin-Watson มีค่าสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบ 5.2.1 ซึ่งจะเห็นได้ว่าการประมาณค่าในแบบที่ 5.2.2 จะได้ผลการประมาณที่ดีกว่าแบบที่ 5.2.1

5.2.3) ค่าสัมประสิทธิ์เป็นค่าเฉลี่ยคงที่ แต่ค่าคงที่ที่แตกต่างกันสำหรับหน่วยที่ต่างกันและช่วงเวลาที่แตกต่างกัน นั่นคือค่าคงที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละประเทศและช่วงเวลา เขียนสมการได้ดังนี้

$$Y_{it} = \alpha_1 + \alpha_2 D_{2i} + \alpha_3 D_{3i} + \alpha_4 D_{4i} + \lambda_0 + \lambda_1 Dum_1 + \dots + \lambda_{19} Dum_{19} + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + \varepsilon_{it} \quad (2.89)$$

เมื่อประมาณสมการข้างต้นจะพบว่าตัวแปรหุ่นของแต่ละประเทศ เช่น ค่าสัมประสิทธิ์ของแต่ละประเทศจะมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เวลาของตัวแปรหุ่นจะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงว่าจะเกิดผลกระทบในแต่ละประเทศแต่จะไม่เกิดผลทางด้านผลของเวลา

5.2.4) ในกรณีนี้สมมติให้ค่าสัมประสิทธิ์และค่าคงที่แตกต่างกันสำหรับหน่วยที่ต่างกัน นั่นคือ ค่าคงที่และค่าสัมประสิทธิ์แตกต่างกันในทุกประเทศ โดยสามารถขยายรูปแบบของสมการ LSDV เขียนสมการได้ดังนี้

$$Y_{it} = \alpha_1 + \alpha_2 D_{2i} + \alpha_3 D_{3i} + \alpha_4 D_{4i} + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + \gamma_1 (D_{2i} X_{2it}) + \gamma_2 (D_{2i} X_{3it}) + \gamma_3 (D_{3i} X_{2it}) + \gamma_4 (D_{3i} X_{3it}) + \gamma_5 (D_{4i} X_{2it}) + \gamma_6 (D_{4i} X_{3it}) + \varepsilon_{it} \quad (2.90)$$

โดยที่ γ คือ ค่าที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศและ α_2, α_3 และ α_4 คือ ค่าคงที่ที่แตกต่างกัน ถ้ามีค่าสัมประสิทธิ์ของ γ เพียงหนึ่งตัวหรือมากกว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ จะสามารถบอกได้ว่าค่าสัมประสิทธิ์หนึ่งค่าหรือมากกว่ามีค่าแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่าง คือถ้า β_2 และ γ_1 มีนัยสำคัญทางสถิติ ในกรณีนี้ $\beta_2 + \gamma_1$ จะแสดงว่าค่าสัมประสิทธิ์ของ X_2 ในประเทศที่ 2 มีค่าแตกต่างจากประเทศที่ 1 หรือแตกต่างจากประเทศอื่น

5.3) แบบจำลอง Random Effects Models

แม้ว่าวิธี Fixed Effects หรือ LSDV จะเป็นวิธีที่ง่ายสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ แต่ไม่เหมาะสมสำหรับแบบจำลองที่มีค่า Degree of Freedom จำนวนมากหรือข้อมูลภาคตัดขวางมีจำนวนมาก การประมาณโดยวิธี Random Effect Model ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการประมาณ โดยแบบจำลองนี้มีข้อสมมติให้ความแตกต่างในค่าคงที่ของสมการเป็นการสุ่มและถูกรวมเข้าไปอยู่ในส่วนประกอบของพจน์คลาดเคลื่อน ซึ่งแบบจำลองนี้เรียกว่า Error Component Model (ECM) หรือ Random Effect Model (REM) (Gujarati, 2003)

สมมติให้ในการวิเคราะห์สมการถดถอยมีปัจจัยอื่นที่มีผลกระทบต่อตัวแปรตามแต่ไม่ได้รวมอยู่กับตัวแปรถดถอย ซึ่งสามารถแสดงในรูปของค่าความคลาดเคลื่อนเชิงสุ่ม (Random Error Term) ข้อสมมติที่ได้คือ α_i คือตัวแปรสุ่ม (Random Factors) ซึ่งเป็นอิสระและมีการกระจายในแต่ละหน่วย ดังนั้นสามารถเขียนแบบจำลอง Random Effect Model (REM) ได้ดังนี้ (Verbeek, 2004)

$$Y_{it} = \mu + X' \beta_{it} + \alpha_i + \varepsilon_{it} \quad (2.91)$$

โดย $\varepsilon_{it} \approx IID(0, \sigma^2_\varepsilon)$

$\alpha_{it} \approx IID(0, \sigma^2_\alpha)$

โดย $\alpha_i + \varepsilon_{it}$ คือค่าความคลาดเคลื่อน (Error Term) ซึ่งประกอบด้วยส่วนของความแตกต่างของแต่ละหน่วยที่ไม่มีความแตกต่างในช่วงเวลาและส่วนตกค้างหรือส่วนคงเหลือที่ไม่มีความสัมพันธ์กันในช่วงเวลา ดังนั้นความสัมพันธ์ของค่าความคลาดเคลื่อนในช่วงเวลาคือผลกระทบจากความแตกต่างของแต่ละหน่วย (α_i)

จากสมการแบบจำลองสมการ (2.62) Fixed Effects Model

$$Y_{it} = \beta_{1i} + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + \varepsilon_{it} \quad (2.92)$$

ให้ค่า β_{1i} คือค่าคงที่ ซึ่งสมมติให้เป็นตัวแปรสุ่มที่เป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ β_1 และค่าคงที่ของแต่ละหน่วย หรือแต่ละประเทศเขียนได้ดังนี้ (Gujarati, 2003)

$$\beta_{1i} = \beta_1 + u_i \quad (2.93)$$

โดยที่ $i = 1, \dots, N$

ซึ่ง u_i คือ ค่าความคลาดเคลื่อนที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับศูนย์ และค่าความแปรปรวนเท่ากับ σ^2_u ดังนั้นค่าคงที่ของแต่ละหน่วยคือ ค่าเฉลี่ย (β_1) และความแตกต่างของค่าคงที่ในแต่ละหน่วยเป็นผลมาจากค่าความคลาดเคลื่อน u_i

แทนค่าสมการ (2.93) ในสมการ Fixed Effects Model (2.92) สามารถแสดงได้ดังนี้

$$\begin{aligned} Y_{it} &= \beta_1 + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + u_i + \varepsilon_{it} \\ &= \beta_1 + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + w_{it} \end{aligned}$$

ซึ่ง w_{it} ประกอบด้วย u_i คือ ค่าความคลาดเคลื่อนของข้อมูลภาคตัดขวางแต่ละหน่วย หรือ ค่าที่ไม่สามารถสังเกตได้ (Unobservable หรือ Latent Variable) ของแต่ละประเทศ และ ε_{it} คือค่าความคลาดเคลื่อนของข้อมูลภาคตัดขวางและข้อมูลอนุกรมเวลา ของแต่ละประเทศและแต่ละช่วงเวลา

เปรียบเทียบ Fixed Effects Model (LSDV) กับ Random Effects Model

มีการศึกษาค้นคว้าจำนวนมากเพื่อหาข้อสรุปที่ว่า การประมาณแบบไหนดีกว่ากัน ระหว่างการประมาณแบบ Fixed Effects และ Random Effects โดยที่มีข้อสรุปเกี่ยวกับประเด็น ค้นคว้าข้างต้นอยู่ที่หลักการและข้อสมมติของความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละหน่วยหรือแต่ละประเทศ ส่วนประกอบของพจน์คลาดเคลื่อนคือ u_i และตัวแปร X

ถ้าสมมติให้ u_i และ X 's มีลักษณะไม่เป็นสหสัมพันธ์ การประมาณโดยวิธี Error Component Model (ECM) หรือ Random Effect Model (REM) จะมีความเหมาะสมมากกว่า แต่ถ้าหาก u_i และ X 's มีลักษณะสหสัมพันธ์การประมาณโดยวิธี Fixed Effects Model (FEM) จะดีกว่า เนื่องจากหลักการพื้นฐานที่แตกต่างกันระหว่าง FEM และ REM ดังนั้นจึงได้มีแนวทางในการ เลือกใช้ระหว่าง FEM และ REM ดังนี้ (Gujarati, 2003)

1. ถ้าจำนวนของ T (จำนวนข้อมูลของอนุกรมเวลา) มีขนาดใหญ่และ N (จำนวนข้อมูลของแต่ละหน่วยหรือแต่ละประเทศ) มีขนาดเล็กกว่าและมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย ระหว่างการประมาณค่าสัมประสิทธิ์โดยวิธี FEM และ REM ดังนั้นทางเลือกในการประมาณที่ดีกว่าคือการประมาณด้วย FEM

2. เมื่อ N มีขนาดใหญ่และ T มีขนาดเล็กกว่า การประมาณจากทั้ง 2 วิธี การจะให้ค่า นัยสำคัญจากสถิติที่แตกต่างกัน และในขณะที่ REM ประกอบด้วย $\beta_{1i} = \beta_1 + \mu_i$ โดยที่ u_i ประกอบด้วยตัวแปรเชิงสุ่มของแต่ละหน่วยหรือของแต่ละประเทศ และ FEM ประกอบด้วย β_{1i} มีค่าคงที่ และไม่ได้เป็นตัวแปรเชิงสุ่ม โดยที่ข้อมูลแต่ละหน่วยหรือแต่ละประเทศ และกลุ่มตัวอย่าง ไม่ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ ในกรณีนี้การประมาณแบบ FEM จะเหมาะสมกว่า อย่างไรก็ตามถ้ากลุ่มตัวอย่างของประเทศเป็นแบบการสุ่ม การใช้ REM จะเหมาะสมกว่าสำหรับการอนุมานค่าสถิติที่ไม่มีข้อจำกัด

3. ถ้าแต่ละส่วนของพจน์คลาดเคลื่อน u_i และตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัว หรือมากกว่ามีความสัมพันธ์กันเอง การประมาณโดยวิธี REM จะเอนเอียง ในขณะที่การประมาณโดยวิธี FEM จะไม่เอนเอียง

4. ถ้า N มีขนาดใหญ่ และ T มีขนาดเล็กกว่าและการประมาณภายใต้สมมติฐาน REM จะ มีประสิทธิภาพดีกว่าการประมาณโดยวิธี FEM (Gujarati, 2003)

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กวิน ชิมะวงศ์ (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2525-2534 และ พ.ศ. 2535-2549 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแหล่งที่มาและโครงสร้างเทคโนโลยีสารสนเทศกับศึกษาผลของปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ทุน แรงงาน และปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ คือ มูลค่าการนำเข้าเครื่องจักรจากต่างประเทศ สัดส่วนของมูลค่าการลงทุนทางด้านวิทยาศาสตร์ต่อค่าใช้จ่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาของประเทศ และจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ต โดยใช้ฟังก์ชันการผลิตแบบ Cobb-Douglas และคาดประมาณด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด

ผลการศึกษาพบว่าเทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิต จากการศึกษาพบว่า การขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทุน ปัจจัยแรงงาน และปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตและมูลค่าการลงทุนด้านวิทยาศาสตร์ต่อค่าใช้จ่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาประเทศมีผลในทางลบต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการลงทุนและการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวไม่ได้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการผลิตโดยตรง และยังพบว่าเทคโนโลยีสารสนเทศนั้นมีบทบาทต่อการผลิตในภาคอุตสาหกรรมในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน

ศิริขวัญ เจริญวิริยะกุล (2551) ได้ทำการศึกษาผลของการลงทุนในเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในกลุ่มประเทศอาเซียน ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน คือ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนในเทคโนโลยีสารสนเทศกับมูลค่าการใช้พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และเพื่อศึกษาผลของการใช้พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่มีต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งการศึกษาดังกล่าวอาศัยฟังก์ชันการผลิตแบบ Cobb-Douglas ที่ประกอบด้วยปัจจัยการผลิต คือ สต็อกของทุน จำนวนแรงงาน และกำหนดให้รายจ่ายทางเทคโนโลยีสารสนเทศและมูลค่าการใช้พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นส่วนที่เหลือ (Residual) ในปัจจัยการผลิตที่มีกระทบต่อการเจริญเติบโตในกลุ่มประเทศอาเซียน โดยใช้ข้อมูลแบบภาคตัดขวางผสมเวลา (Panel Data) ซึ่งประกอบด้วยประเทศที่ทำการศึกษาทั้งหมด 5 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศมาเลเซีย ประเทศเวียดนามและประเทศอินโดนีเซีย และครอบคลุมช่วงเวลาเป็นรายปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542-2549

ผลการศึกษาพบว่าเมื่อมีการลงทุนในเทคโนโลยีสารสนเทศแล้วมีผลกระทบต่อพหุคูณ อีเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากการพหุคูณอีเล็กทรอนิกส์เป็นส่วนหนึ่งของการลงทุนในเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนั้นถ้ามีการลงทุนในเทคโนโลยีสารสนเทศเพิ่มมากขึ้น จึงมีผลทำให้มูลค่าการใช้พหุคูณอีเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้นตามไปด้วย สำหรับการลงทุนในเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น พบว่าถ้ามีรายจ่ายทางเทคโนโลยีสารสนเทศเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ในกระบวนการผลิตสามารถผลิตผลผลิตได้เพิ่มมากขึ้นได้ ดังนั้นย่อมส่งผลให้เศรษฐกิจในกลุ่มประเทศอาเซียนเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วยและภายหลังจากที่ได้มีการใช้พหุคูณอีเล็กทรอนิกส์เข้ามาเป็นโครงสร้างพื้นฐานของกระบวนการผลิตแล้ว สามารถทำให้ต้นทุนการผลิตลดลงได้ เนื่องจากการพหุคูณอีเล็กทรอนิกส์เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ไม่ต้องมีคนกลางระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย แต่จะเป็นการซื้อขายผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้ลดเวลาในการดำเนินการ ลดค่าใช้จ่ายลงได้ เมื่อต้นทุนการผลิตลดลงก็สามารถที่จะเพิ่มปัจจัยการผลิตได้ ดังนั้นจึงสามารถที่จะผลิตผลผลิตได้เพิ่มมากขึ้น

Ark, Inklaar and McGuckin (2003) ทำการศึกษาเรื่อง ICT and Productivity in Europe and The United State. Where do The Differences Come From? โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเจริญเติบโตของผลิตภาพการผลิตทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) โดยเป็นการเปรียบเทียบผลการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของทวีปยุโรปและประเทศอเมริกาที่มีผลต่อผลิตภาพการผลิต โดยเป็นการเปรียบเทียบการเจริญเติบโตของประสิทธิภาพการผลิตระหว่างอุตสาหกรรมในประเทศอเมริกากับทวีปยุโรปจำนวน 51 อุตสาหกรรม สำหรับในทวีปยุโรปได้มีการใช้ข้อมูลทั้งหมด 11 ประเทศ ซึ่งข้อมูลที่ใช้อยู่ในช่วงปี ค.ศ. 1990 – 2000

ผลการศึกษาพบว่าสาเหตุที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นมีผลมากจากการปรับตัวทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยที่ทวีปยุโรปนั้นการเจริญเติบโตของผลิตภาพการผลิตมีความล่าช้ากว่าทางด้านประเทศอเมริกา เนื่องจากในยุโรปส่วนใหญ่มีการลงทุนทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศน้อยกว่าอเมริกา ยิ่งไปกว่านั้นการเจริญเติบโตของผลิตภาพการผลิตในอเมริกายังมีความรวดเร็วกว่าในยุโรปตั้งแต่กลางทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา

Meijers (2007) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ICT Externalities: Evidence From Cross Country Data โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงผลกระทบภายนอกของการลงทุนในเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและระดับผลิตภาพการผลิต โดยข้อมูลที่ใช้เป็นแบบ Panel และภาคประมาณด้วยวิธี Fixed Effect ที่ประกอบด้วย 15 ประเทศและครอบคลุมช่วงเวลาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1996-2004

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการลงทุนในไอทีซอฟต์แวร์ (IT Software) และอุปกรณ์การติดต่อสื่อสาร (Telecommunication Equipments) มีผลทำให้ผลิตภาพการผลิตเพิ่มขึ้น แต่ไอที

ฮาร์ดแวร์ (IT Hardware) กลับไม่ส่งผล ซึ่งพิจารณาผลกระทบของช่วงเวลาพบว่า ช่วงเวลาที่มีการลงทุนในอุปกรณ์การติดต่อสื่อสาร จะส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจใช้เวลาอยู่ที่ 3 ปี และการลงทุนในไอทีซอฟต์แวร์จะใช้เวลามากกว่า 7 ปี ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้และการปฏิบัติ (Learning-by-Doing) มีผลกระทบให้เกิดการเจริญเติบโตได้ภายหลังจากการลงทุนในเทคโนโลยีสารสนเทศ